

L'ORIGEN DE LA MALÀRIA Els descendents del doctor I. Canício conserven gran part del material que va fer servir en la lluita antipalúdica

Ve de la pàg. 3

tenant diferents formulacions perquè el seu sabor no fos tan desagradable, alhora que també fer-lo més eficaç. Els últims anys de la campanya contra el paludisme -concretament, a partir del 1943-, s'administraven pastilles d'ATP (0,1 gram d'atebrina i 0,005 grams de plasmogina). Aquest fou un medicament molt eficaç, ja que combatia tots els tipus de paludisme i en totes les fases del paràsit.

L'EVOLUCIÓ DE LA MALALTIA Les gràfiques i fitxes que encara es conserven del doctor Canício permeten fer un acurat seguiment de l'evolució de la malaltia entre els anys 1925 i 1949. Fins a l'esclat de la Guerra Civil es detectava una mitjana de 116 casos a l'any de paludisme sobre una població d'uns 2.000 habitants. L'any que va començar la investigació, el doctor Canício va realitzar 358 anàlisis verificades i es van detectar 187 casos positius de paludisme. Fins a l'any 1930, els casos de quartana i laveriana van anar en descens, alhora que incrementaven els casos de terciana. Durant tot el període pre-guerra, sobretot gràcies a la lluita antipalúdica i l'efecte dels medicaments, els casos de paludisme van anar a la baixa, fins al punt que l'any 1937 se'n van registrar només 32. A partir del 1938, però, el front de la Guerra Civil va arribar a Sant Jaume d'Enveja. Fins a l'any 1945 va haver un altíssim increment de casos de paludisme a Sant Jaume fins a arribar a detectar-se'n 1.111 casos positius l'any 1943, el punt més àlgid de la malaltia. L'últim any de què es disposen dades és del 1949 i es van detectar 22 casos positius de paludisme. Les gràfiques del doctor Canício mostren que la malaltia ja anava a la baixa i, de fet, pocs anys després va ser eradicada ja al Delta. A Espanya, la malaltia no es va considerar eradicada fins al 1962, un any després de la mort de Canício. ■

El llegat del doctor Canício

■ La família Olivares-Gisbert, originària de Sant Jaume d'Enveja, guardava, sense saber-ho, un "tresor" per a la ciència. La matriarca, Adela Gisbert Casanova, va conservar durant tota la seua vida gran part del material que el seu pare adoptiu, l'Immaculat Canício, havia anat acumulant durant tots els anys que va estar al capdavant del centre antipalúdic de Sant Jaume d'Enveja. Els seus fills, Miquel i Alfonso, nés del doctor Canício, van decidir també conservar el material per una "qüestió sentimental", però sense saber la importància científica que podia tindre. Entre el material que encara conserven hi ha diferents portaobjectes amb mostres de sang amb tint i restes de medicament, a més a més d'un munt de gràfiques, fitxes de pacients i dietaris on Canício feia el seguiment de la malaltia. A partir de tot aquest material i les anotacions del doctor Canício es desprèn que la seua implicació en l'eradicació de la malaltia era total. El fet que el dispensari antipalúdic es trobés a la mateixa casa on vivia "li va permetre dedicar moltes hores a l'estudi de la malaltia", destaca el seu nét Miquel. De fet, Canício es va convertir en tot un expert de la malaltia, es va formar al centre de Navalmoral de la Mata (Càceres), en un centre de referència en la lluita contra la malària. Amb el pas dels anys "es va guanyar un prestigi" com a científic de referència i, a més a més de publicar estudis sobre la malària al Delta (*Resumen de la campaña antipalúdica realizada en el delta del Ebro des del año 1925 al 1932, ambos inclusive*, publicat l'any 1933 a la revista *Sanidad e Higiene Pública*), va arribar a impartir cursos al centre de Navalmoral de la Mata durant els anys 1940 i 1941.



Malgrat aquest prestigi assolit, Canício mai va abandonar Sant Jaume d'Enveja, on va morir l'any 1961.

La implicació de Canício amb l'eradicació de la malària anava més enllà del tractament dels malalts, ja que tenia controlades i numerades totes les cases i masies de la zona i anotava on s'havien produït casos de paludisme i on s'havia tractat degudament als malalts. A més a més, feia treballs de camp i mostrejos sobre la presència del mosquit *Anopheles* a la zona. De fet, tot i que mai no es va dur a terme cap lluita antilarvària, en el marc de l'estratègia antipalúdica Canício va arribar a fer tractaments amb finalitat científica.

Arran de la cessió de les mostres de sang a l'Institut de Biologia Evolutiva i l'èxit de la investigació, els nés de Canício creuen que "finalment ha arribat el reconeixement a tota la feina que va fer i que en aquell moment no va tindre", puntualitza



el seu nét Alfonso. Estan molt orgullosos de que el seu treball pugui servir ara per conèixer els orígens de la malària i buscar nous tractaments contra la malaltia. Tot el material que guarden és "únic", ja que no es conserva pràcticament res de la lluita antipalúdica a Espanya, ni tan sols del centre de Navalmoral de la Ma-

ta. Tot aquest material va ser posat en valor en una exposició a Sant Jaume d'Enveja ara fa dos anys. De moment, els familiars continuen conservant-lo tot i deixen la porta oberta a una possible cessió del material per a la seua conservació "sempre que pugui tindre alguna utilitat científica", puntualitza Alfons.